

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ па складанні і ацэньванні тэставых работ па вучэбным прадмеце «Беларуская мова»

У адпаведнасці з «Метадычнымі рэкамендацыямі па фарміраванні культуры вуснага і пісьмовага маўлення ва ўстановах адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі» адной з форм кантрольнай работы па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» ў VIII–XI класах з’яўляецца тэставая работа. Акрамя таго, тэставыя работы могуць праводзіцца і як навучальныя.

Нормаў ацэнкі вынікаў вучэбнай дзейнасці па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» прадугледжана правядзенне тэстаў, з дапамогай якіх настаўнік зможа правесці, а вучні замацаваць вучэбны матэрыял па ўсіх тэмах і раздзелах курса беларускай мовы.

Этапы распрацоўкі тэставай работы

У распрацоўцы тэставай работы можна выдзеліць наступныя этапы (малюнак 1): планаванне, складанне заданняў, складанне ключа.

Малюнак 1. – Этапы распрацоўкі тэставай работы

Этап I. Планаванне

1.1. Вызначэнне мэты тэсціравання

Тэставыя работы могуць выкарыстоўвацца на розных этапах навучання: перад вывучэннем тэмы (уваходны кантроль), у ходзе вывучэння тэмы (бягучы кантроль), пасля вывучэння тэмы (тэматычны кантроль), у канцы навучальнага перыяду (чвэрці, паўгоддзя, навучальнага года) (прамежкавы кантроль), па

завяршэнні навучання на II і III ступенях агульнай сярэдняй адукацыі (выніковы кантроль).

Тэставыя работы для *ўваходнага кантролю* накіраваны на ацэнку ступені гатоўнасці вучняў да асваення вучэбнага зместу (у пэўным класе, на наступнай ступені адукацыі, новага раздзела). Зместам тэставай работы з'яўляецца вучэбны матэрыял папярэдняга этапу навучання. Такія тэставыя работы з'яўляюцца сродкам актуалізацыі наяўных ведаў і ўменняў вучняў, неабходных для наступнага асваення зместу вучэбнага прадмета. Таму ўваходныя тэставыя работы дарэчы выкарыстоўваць не толькі ў пачатку навучальнага года, але і ў пачатку вывучэння новага раздзела або пры авалоданні новым комплексам уменняў.

Тэставыя работы для *бягучага кантролю* накіраваны на дыягнаставанне ходу навучальнага працэсу, ацэнку засваення вучнямі вучэбнага матэрыялу ў працэсе вывучэння тэмы. Названы тып тэставай работы носіць стымулюючы, карэкціруючы і выхаваўчы характар. У яе змест уключаюцца асобныя элементы ведаў, уменняў, асвоеных навучэнцамі на працягу аднаго-трох урокаў (напрыклад, тэставая праверка па тэме «Правапіс літар *o, э, а*», «Віды падпарадкавальнай сувязі слоў у словазлучэнні» і інш.).

Тэматычныя тэставыя работы прызначаны для праверкі засваення вучнямі найважнейшых элементаў зместу адукацыі пасля заканчэння вывучэння вялікай тэмы (групы тэм), раздзела, граматычнай з'явы і г. д. Яны выкарыстоўваюцца на ўроках падагульнення і сістэматызацыі (напрыклад, тэставая работа па тэме «Назоўнік», «Словазлучэнне» і інш.).

Кантрольныя тэставыя работы дазваляюць ацаніць якасць асваення зместу вялікага раздзела, прадметных уменняў і навыкаў у канцы навучальнага перыяду: чвэрці, паўгоддзя, года. Змест такіх тэставых работ, як правіла, ахоплівае вялікі аб'ём матэрыялу, структураваны ў лагічнай сістэме, якая адпавядае структуры вучэбнай праграмы (напрыклад, «Сінтаксічныя і пунктуацыйныя нормы», «Арфаграфічныя нормы»).

Выніковыя тэставыя работы прызначаны для кантролю і ацэнкі ступені сфарміраванасці ведаў, уменняў, навыкаў па завяршэнні этапу навучання на II і III ступенях агульнай сярэдняй адукацыі.

1.2. Распрацоўка плана тэставай работы

Змест тэставай работы распрацоўваецца з улікам патрабаванняў вучэбнай праграмы па вучэбным прадмеце.

Распрацоўка плана тэставай работы дазволіць пазбегнуць незбалансаванасці і дыспрапорцыі ведаў і ўменняў, якія правяраюцца тэставай работай.

План тэставай работы можа ўключаць у сябе наступную інфармацыю:

- 1) від тэставай работы;
- 2) пералік элементаў зместу тэм, раздзелаў, якія правяраюцца (у адпаведнасці з вучэбнай праграмай па вучэбным прадмеце);
- 3) агульная колькасць заданняў тэставай работы; тыпы, віды тэставых заданняў; колькасць балаў за кожнае заданне.

План тэставай работы можа быць пададзены ў форме табліцы:

Нумар задання	Элементы зместу вучэбнай праграмы, якія правяраюцца	Тып і від тэставага задання	Правільныя адказы	Колькасць балаў за заданне

Этап II. Складанне тэставых заданняў

2.1. Выбар тыпу тэставага задання

У тэставай рабоце па беларускай мове рэкамендуецца выкарыстоўваць заданні розных тыпаў:

- заданні закрытага тыпу (з выбарам аднаго або некалькіх варыянтаў адказу);

- заданні адкрытага тыпу (дапаўненне, пошук зададзенага аб'екта, заданні на адпаведнасць, заданні на ўстанаўленне правільнай паслядоўнасці).

Заданне закрытага тыпу падразумявае выбар адказу з прапанаваных варыянтаў.

Прыклады заданняў закрытага тыпу:

1) заданне «Так/Не» мае выгляд сцвярджэння, з якім вучань павінен пагадзіцца або не.

Прыклад 1. *Лексічнае значэнне слова раскрываецца ў арфаграфічным слоўніку.*

1. Так

2. Не

2) Заданне з выбарам аднаго або некалькіх правільных адказаў з прапанаваных.

Прыклад 2. *Літара А пішацца на месцы ўсіх пропускаў у радах:*

1) поч..рк, характ..р, ац..ніць;

2) ш..лясець, ж..мчужына, с..рдэчны;

3) ш..снаццаць, пр..стыж, ч..мадан;

4) ч..рніцы, хр..стаматыя, ж..леза;

5) р..дыска, ц..гляны, майст..р.

Для заданняў з выбарам правільнага адказу (адказаў) рэкамендуецца прапаноўваць 4-5 элементаў для аналізу.

Заданне адкрытага тыпу падразумявае адсутнасць гатовых варыянтаў адказу, вучань павінен запісаць адказ самастойна. У інструкцыі да такіх заданняў неабходна ўказаць форму адказу.

Прыклады заданняў адкрытага тыпу:

Прыклад 3. *Від падпарадкавальнай сувязі слоў у словазлучэнні, пры якім галоўнае і залежнае слова звязаны толькі па сэнсе, называецца Адказ запішыце адным словам у назоўным склоне.*

Прыклад 4. У сказах 7–11 знайдзіце словазлучэнне з сувяззю кіраванне і выпішыце з яго залежнае слова ў той форме, у якой яно ўжыта ў тэксце.

Прыклад 5. Вызначце стыль тэксту. Адказ запішыце адным словам у назоўным склоне.

Адным з відаў заданняў адкрытага тыпу з'яўляецца заданне на ўстанаўленне адпаведнасці. Яно ўяўляе сабой набор элементаў у двух слупках. Вучню патрэбна ўстанавіць адпаведнасць паміж элементамі левага і правага слупкоў. Наяўнасць загалоўкаў дазваляе вучню не траціць час на абагульненне элементаў у слупках і адразу перайсці да выканання задання, таму дастаткова фармулёўкі «Устанавіце адпаведнасць паміж элементамі слупкоў».

Фразеалагізм	Значэнне фразеалагізма
А. літара ў літару	1. канчаткова высвятляць усё, не пакідаючы нічога
Б. ад а да я (ад альфы да амегі)	недагаворанага, даводзячы ўсё да лагічнага канца
В. ставіць кропкі над «і»	2. правучыць, пакараць каго-небудзь
Г. прапісаць іжыцу	3. ад пачатку да канца; цалкам
	4. абсалютна дакладна, без адхіленняў (пісаць, паўтараць, выконваць і пад.)
	5. нікольнікі, зусім (не саступаць, не пераацэньваць і пад.)

Пры адсутнасці загалоўкаў у слупках неабходна пісаць поўную інструкцыю.

Прыклад 6. Вызначце, якімі часцінамі мовы з'яўляюцца выдзеленыя ў сказах словы і ўстанавіце адпаведнасць паміж элементамі слупкоў:

А. Два жоўтыя лісточкі трапяталі на дрэве.	1. Парадкавы лічэбнік
Б. «Зноў двойка», – падумаў Вася.	2. Колькасны лічэбнік
В. Антосю двойчы давлялося перарабляць работу.	3. Зборны лічэбнік
Г. Дамой вярнулася толькі двое аднакласнікаў.	4. Назоўнік
	5. Прыслоўе

Рэкамендуецца прыводзіць неаднолькавую колькасць элементаў левага і правага слупкоў, каб апошні элемент не выбіраўся метадам выключэння.

У інструкцыі да заданняў такога віду трэба прывесці ўзор запісу адказаў.

Прыклад 7. Адказ запішыце ў выглядзе літарна-лічбавага выразу (улічыце, што трэба захоўваць літарную паслядоўнасць, лічбы могуць паўтарацца ці не сустракацца зусім). Напрыклад, А1Б1В5Г2.

Заданне на ўстанаўленне правільнай паслядоўнасці – гэта таксама разнавіднасць заданняў адкрытага тыпу.

Прыклад 8. Аднавіце парадак сказаў у тэксце. Адказ запішыце ў выглядзе паслядоўнасці лічбаў без прабелаў ці іншых раздзяляльных знакаў. Напрыклад, 54132.

У залежнасці ад мэты праверкі і з улікам рэальных магчымасцей адукацыйнага працэсу рэкамендуецца ўключаць у тэставую работу 10-

12 заданняў (дыягнастычныя тэставыя работы), 20 заданняў (кантрольная тэставая работа).

2.2. Фармуляванне пытання (інструкцыі)

1. Змест тэставага задання павінен адпавядаць патрабаванням вучэбнай праграмы; правяраць можна толькі тое, што вывучалі вучні.

2. Колькасць заданняў у тэставай рабоце не абавязкова павінна адпавядаць колькасці элементаў зместу вучэбнага прадмета, які падлягае праверцы. Не патрабуецца абавязковага ўключэння ў тэставую работу ўсіх элементаў зместу, бо многія з іх звязаны паміж сабой і могуць быць правераны адным тэставым заданнем.

3. Тэставая работа павінна ўключаць па магчымасці заданні розных тыпаў.

4. Форма тэставага задання павінна быць вядомай і не патрабаваць дадатковых інструкцый. Неабходна захоўваць адзіны стыль афармлення заданняў, якія ўваходзяць у адну тэставую работу.

5. Тэставае заданне павінна быць сфармулявана яснай, дакладнай мовай і выключачь неадназначны адказ. Фармулёўка задання павінна быць выкладзена кароткай, простаай сінтаксічнай канструкцыяй, без паўтораў і двайных адмаўленняў, уводных і збытکوўных фраз. Пры складанні пытанняў варта асабліва ўважліва выкарыстоўваць словы «часам», «часта», «заўсёды», «усе», «ніколі», «які-небудзь», «можа быць», «або», «магчыма» і г. д.

6. Недапушчальныя заданні-пасткі, правакацыйныя або двухсэнсоўныя пытанні.

2.3. Распрацоўка варыянтаў адказу

1. Правільныя і няправільныя адказы, якія прапаноўваюцца ў заданнях закрытага тыпу, павінны быць адназначнымі па змесце, аднастайнымі па структуры і прыкладна аднолькавымі па колькасці слоў.

2. Усе варыянты адказаў павінны быць граматычна звязаны з асноўнай часткай задання.

3. Адказ на пастаўленае пытанне не павінен залежыць ад папярэдніх адказаў.

4. Неабходна прапаноўваць праўдападобныя памылковыя варыянты адказаў, узятыя з вопыту.

5. Указанне на адзін або некалькі правільных адказаў павінна прыводзіцца ў форме ліку асноўнага дзеяслова (калі адзін правільны адказ, то дзеяслоў ужываецца ў адзіночным ліку, калі некалькі правільных адказаў, то дзеяслоў ужываецца ў множным ліку).

6. Недапушчальна выкарыстоўваць варыянты адказаў «ні адзін з пералічаных», «няма правільных адказаў» або «ўсе пералічаныя», «усе адказы правільныя».

7. Пры чаргаванні правільных адказаў у пытаннях не павінна быць відавочнай сістэмы (напрыклад, заўсёды толькі першыя варыянты правільныя,

ці правільнымі варыянтамі з'яўляюцца паслядоўна першы, другі, трэці, чацвёрты варыянт і пад.).

Пры складанні тэставых заданняў рэкамендуецца выкарыстоўваць адкрыты банк тэставых матэрыялаў па вучэбных прадметах ([Беларуская мова](http://belaruskaja.mova.gov.by) » [Республиканский Институт Контроля Знаний \(riks.by\)](http://riks.by)), а таксама вучэбныя выданні, прыведзеныя ў спісе літаратуры да гэтых рэкамендацый.

Этап III. Складанне ключа

3.1. Налічэнне балаў за кожнае заданне

Кантрольная тэставая работа па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» складаецца з 20 заданняў. У табліцы прыведзены рэкамендацыі для ўстанаўлення колькасці балаў за кожнае тэставае заданне.

Від тэставага задання	Колькасць балаў
Заданне закрытага тыпу з выбарам аднаго адказу з мноства прыведзеных	Правільна выканана – 2 балы Няправільна выканана – 0 балаў
Заданне адкрытага тыпу з запісам адназначнага адказу	Правільна выканана – 2 балы Няправільна выканана – 0 балаў
Заданне закрытага тыпу з множным выбарам адказаў	Правільна выканана – 2 балы Часткова правільна выканана* – 1 бал Няправільна выканана** – 0 балаў
Адкрытае заданне на ўстанаўленне адпаведнасці або правільнай паслядоўнасці	Правільна выканана – 2 балы Часткова правільна выканана* – 1 бал Няправільна выканана** – 0 балаў

Заўвагі.

*Часткова правільным лічыцца заданне, у якім дапушчана не больш за адну памылку пры выбары некалькіх адказаў з прапанаваных варыянтаў:

- адзначаны ўсе правільныя варыянты адказу і выбраны адзін лішні (напрыклад, правільны адказ 13, а вучань указаў 123, або 134, або 135);
- не хапае аднаго дакладнага варыянта, прычым няправільных варыянтаў не адзначана (напрыклад, правільны адказ 13, а вучань указаў толькі 1, або толькі 3; або правільны адказ 234, а вучань указаў 23, або 24, або 34).

У заданні на ўстанаўленне адпаведнасці часткова правільным лічыцца адказ, у якім памылкова адзначана адна лічба. Напрыклад, пры правільным адказе А1Б1В3Г2 прыведзены адказ А1Б2В3Г2.

**Адказ на заданне лічыцца няправільным і ацэньваецца 0 баламі, калі:

- адказ адсутнічае;
- указаны ўсе прапанаваныя варыянты (4 з 4, 5 з 5);
- у адказе дапушчана 2 (і больш) памылкі. Напрыклад, правільны адказ 24, а вучань указаў 23, г. зн. адзначыў лішні варыянт 3 і не ўказаў варыянт 4 (дапусціў 2 памылкі); ці дакладны адказ А5Б3В1Г2, а вучань указаў А3Б5В1Г2, г. зн. дапусціў 2 памылкі – у падборы адказаў да пунктаў А і Б.

Аналагічна ацэньваюцца заданні на ўстанаўленне правільнай паслядоўнасці.

3.2. Перавод налічаных балаў у адзнаку

Выстаўленне адзнакі за тэставую работу прадугледжвае:

- 1) суміраванне ўсіх балаў, атрыманых за тэставую работу;
- 2) разлік аб'ёму выканання заданняў тэставай работы па формуле: набраную за тэставую работу колькасць балаў падзяліць на максімальна магчымую колькасць балаў і памножыць на 100.

Аб'ём выканання задання, у %	Адзнака
1–10	1
11–21	2
22–31	3
32–43	4
44–54	5
55–66	6
67–80	7
81–88	8
89–95	9
96–100	10

Напрыклад, у тэставай рабоце з 20 заданняў, дзе кожнае заданне максімальна ацэньваецца 2 баламі, вучань набраў з улікам правільных, часткова правільных і няправільных адказаў 35 балаў з 40 магчымых. Тады:

$35 : 40 \times 100 = 87,5$. Значыць, паводле табліцы, адзнака – 8.

Рэкамендаваная літаратура

1. *Валочка, Г.М.* Беларуская мова : тэставыя работы : 8–11 класы / Г.М. Валочка, В.У. Зелянко. – Мінск : Аверсэв, 2013.
2. *Красней, В.П.* Беларуская мова. Тэставыя заданні для 5 класа. У 2 ч. / В.П. Красней, Я.М. Лаўрэль. – Мінск : Белы вецер, 2011.
3. *Красней, В.П.* Беларуская мова. Тэставыя заданні для 6 класа. У 2 ч. / В.П. Красней, Я.М. Лаўрэль. – Мінск : Белы вецер, 2012.
4. *Валочка, Г.М.* Беларуская мова. Тэставыя заданні для 7 класа. У 2 ч. / Г.М. Валочка, С.А. Язерская. – Мінск : Белы вецер, 2012.
5. *Бадзевіч, З.І.* Беларуская мова. Тэставыя заданні для 8 класа. У 2 ч. / З.І. Бадзевіч, І.М. Саматыя. – Мінск : Белы вецер, 2017.
6. *Міхнёнак, С.С.* Беларуская мова. Тэставыя заданні для 9 класа. У 2 ч. / С.С. Міхнёнак. – Мінск : Белы вецер, 2017.
7. *Валочка, Г.М.* Беларуская мова. 10 клас. Дыдактычныя і дыягнастычныя матэрыялы (базавы і павышаны ўзроўні) : дапам. для настаўнікаў устаноў агул. сярэдняй адукацыі з беларус. і рус. мовамі навучання / Г.М. Валочка, В.У. Зелянко, С.М. Якуба. – Мазыр : Выснова, 2021.

8. Валочка, Г.М. Беларуская мова. 11 клас. Дыдактычныя і дыягнастычныя матэрыялы (базавы і павышаны ўзроўні) : дапам. для настаўнікаў устаноў агул. сярэдняй адукацыі з беларус. і рус. мовамі навучання / Г.М. Валочка, В.У. Зелянко, С.М. Якуба. – Мазыр : Выснова, 2021.

Вучэбныя дапаможнікі

1. Беларуская мова : вучэб. дапам. для 10-га кл. устаноў агул. сярэд. адукацыі з беларус. і рус. мовамі навучання (з электронным дадаткам для павышанага ўзроўню) / Г.М. Валочка, Л.С. Васюковіч, В.У. Зелянко, С.С. Міхнёнак, С.М. Якуба. – Мінск: Нацыянальны інстытут адукацыі, 2020.

2. Беларуская мова : вучэб. дапам. для 11-га кл. устаноў агул. сярэд. адукацыі з беларус. і рус. мовамі навучання (з электронным дадаткам для павышанага ўзроўню) / Г.М. Валочка, Л.С. Васюковіч, В.У. Зелянко, С.С. Міхнёнак, С.М. Якуба. – Мінск: Нацыянальны інстытут адукацыі, 2021.